

z USA i z Japonią. Sprzyja temu rozwój procesów integracyjnych, prowadzących do rozszerzania rynku oraz współpracy przemysłowej i naukowo-technicznej w skali całej Wspólnoty. Działają to przede wszystkim na korzyść partnerów silniejszych, a w szczególności RFN, mającej perspektywę zachowania głównej pozycji gospodarczej w całym ugrupowaniu integracyjnym EWG.

JÓZEF RUTKOWSKI

ZMIANY STRUKTURALNE WE WSPÓŁCZESNEJ GOSPODARCE ZACHODNIEMIĘCKIEJ

Przemiany strukturalne w rozwiniętych krajach kapitalistycznych mają charakter ciągłego procesu, przybierającego postać widocznego skoku jakościowego tylko w niektórych fazach rozwojowych.

Powszechnie przyznaje się, że lata siedemdziesiąte obecnego stulecia są tym szczególnym etapem w rozwoju gospodarczym świata kapitalistycznego, w którym wystąpiło nasilenie przeobrażeń strukturalnych. Rozwój gospodarki światowej wykazał istnienie w tym okresie powiązań między długookresowymi procesami strukturalnymi i koniunkturalną niestabilnością rozwoju gospodarczego.

RFN, podobnie jak szereg innych państw wysoko rozwiniętych znalazła się u progu lat osiemdziesiątych w fazie restrukturalizacji, wywołanej przemianami w światowej gospodarce kapitalistycznej, wyrażającymi się we wzroście cen czynników produkcji, przekształceniami w międzynarodowym podziale pracy oraz dyfuzją nowych technologii, a przyspieszanej i spowolnianej załamaniem koniunkturalnymi. Potwierdzają to przeprowadzone badania obydwu stron społecznego procesu reprodukcji w latach 1973 - 1982¹.

Okres stabilności struktury popytu globalnego kończy się wraz z recesją w 1974 r., w wyniku której dochodzi do zwiększenia konsumpcyjnego zastosowania produktu społecznego, skutkiem drastycznego spadku inwestycji oraz wzrostu udziału konsumpcji prywatnej i publicznej. W strukturze zastosowania produktu społecznego nakłady inwestycyjne stanowiły po konsumpcji prywatnej do 1974 r. drugi co do wielkości komponent popytu globalnego. Lata recesji to okres gwałtownego osłabienia inwestycyjnego. Ten tak dynamicznie rozwijający się w czasie poprzednich 20 lat element popytowy wzrostu gospodarczego wykazał nadszperowanie duży spadek i faktycznie swoim rozmiarem zdecydował o zasadniczych przeobrażeniach struktury popytu w okresie 1974 - 1983.

Oslabienie działalności inwestycyjnej, zauważalne już od 1972 r., osiągnęło swój najniższy punkt w 1974 r. i mimo krótkotrwałego ożywienia w latach 1976 i 1979 nie ma poważniejszych oznak wyraźnej po-

¹ W niniejszym opracowaniu przedstawione zostaną w sposób skrócony wyniki badań przeprowadzonych w pracy doktorskiej autorki pt. *Kierunki przemian strukturalnych w gospodarce RFN pod wpływem kryzysu lat 70-tych*, złożonej w AE w Krakowie w 1985 r.

prawy zwiększania skłonności do inwestowania. Przyczyn spadku popytu inwestycyjnego upatruje się w

— restrykcyjnej polityce pieniężnej i podatkowej, stosowanej dla stłumienia inflacji wiosną 1973 r.,

— kształtowaniu się poziomu zysku, wykazującego długookresową spadkową tendencję,

— niepewności odnośnie do zmian popytu przy nowych uwarunkowaniach gospodarowania,

— malejącym stopniu wykorzystania istniejących zdolności wytwórczych, wobec czego przedsiębiorstwa zrezygnowały z szeregu projektów inwestycyjnych,

— odczuwalnym przyroście zachodnioniemieckich inwestycji zagranicznych, podczas gdy napływ kapitału z zagranicy wyraźnie się zwolnił².

Wśród licznych przyczyn spadku popytu inwestycyjnego zasadniczą tkwi w relatywnych zmianach cen czynników produkcji. Ich gwałtowny wzrost spowodował zmniejszenie się poziomu realizowanego zysku i dlatego dla wielu przedsiębiorstw inwestycje w przyszłości okazują się zbyt ryzykowne, wobec czego nastawiają się raczej na przetrwanie niż na ekspansję.

Zmniejszenie udziału nakładów inwestycyjnych w całości popytu globalnego w latach 1974 - 1983 było silniejsze od wzrostu pozostałych elementów popytowych, tj. konsumpcji prywatnej, konsumpcji publicznej oraz eksportu.

Wzrost konsumpcji prywatnej wywołany został wzrostem cen na dobra konsumpcyjne, ponadprzeciętnym zwiększeniem się popytu realnego gospodarstw domowych na usługi oraz polityką państwa, zmierzającą do pobudzenia popytu wewnętrznego. Od początku lat osiemdziesiątych notuje się jednak niewielki spadek udziału konsumpcji indywidualnej wskutek zmniejszenia się przyrostu realnych dysponowalnych dochodów gospodarstw, które w latach 1981 i 1982 wykazały wielkości malejące³. Zahamowało to nie tylko globalny przyrost prywatnej konsumpcji, lecz także zmiany w jej strukturze. Mimo spowodowanych tym nieznacznych odchyień w poszczególnych kategoriach wydatków, zasadniczy trend strukturalny w kierunku wysokowartościowych dóbr użytkowych i usług z lat ubiegłych utrzymał się i należy sądzić, że nawet spadek dochodów realnych nie spowoduje odwrócenia go, gdyż gospodarstwa będą chciały zachować osiągnięty poziom konsumpcji, kosztem zmian w oszczędnościach.

Zwiększenie wydatków państwa po 1973 r. było rezultatem przede wszystkim polityki gospodarczej nakierowanej na ożywienie popytu wewnętrznego w okresie recesji. Państwo realizowało w latach 1974/1975 i w 1978 r. ekspansywną politykę finansową, oddziałująca na wzmocnienie popytu gospodarstw domowych i przedsiębiorstw. Krótkookresowo

² Por. K. H. Openländer, *Investitionen und Produktivität — Erfordernisse und Perspektiven*. „IFO-Schnelldienst” nr 24 - 25/1982, s. 25; W. Gerstenberger, *Investitionsentwicklung seit 1970. Analyse und Perspektiven für 1979/1980*. „IFO-Schnelldienst” nr 31 - 32/1978, s. 28.

³ *Der private Verbrauch in der Bundesrepublik Deutschland zu Beginn der achtziger Jahre*. „Wochenbericht” nr 48/1983, s. 589

Tablica 1

Przeciętne stopy wzrostu elementów popytowych produktu spoitecznego

	1965 - 1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983 ¹
Konsumpcja prywatna	4,1	7,6	5,2	4,7	2,4	0,4	3,5	3,8	3,7	3,6	3,1	1,4	-1,2	-2,2	1,0
Konsumpcja publiczna	2,6	5,9	4,3	3,0	4,0	4,5	2,8	0,8	0,4	3,9	3,6	2,5	0,1	-2,1	-0,4
Inwestycje prywatne	3,0	14,3	6,2	-0,2	-0,7	-10,4	-2,6	6,3	6,4	6,7	8,6	3,6	-2,5	-5,1	2,4
Budownictwo mieszkaniowe	0,4	-0,9	10,5	12,4	1,2	-14,8	-10,4	6,4	2,8	2,4	6,0	3,3	-4,5	-5,1	0,9
Eksport	10,0	6,5	6,2	6,5	10,2	12,0	-6,1	10,5	3,5	4,2	4,9	5,5	8,7	3,7	-1,5
Import	7,4	15,8	9,3	6,0	4,1	1,4	1,5	10,5	3,9	5,3	10,2	3,9	1,4	0,8	-0,1

¹ wyniki bieżące

Zródło: Statistisches Bundesamt. Volkswirtschaftliche Gesamtrechnung, Fachserie-18, Reihe, S. 5; Revidierte Ergebnisse 1960 bis 1981 oraz „Frankfurter Allgemeine Zeitung” z 9 II 1984, s. 12. Obliczenia własne.

wy dała ona efekty, poprawiając koniunkturę w latach 1976 i 1979, lecz spowodowała absorpcję prawie połowy produktu społecznego brutto przez wydatki. O wysokim poziomie stopy wydatków państwa zadecydował głównie ponadproporcjonalny wzrost wydatków konsumpcyjnych. Ich przewaga nad wydatkami inwestycyjnymi (5,9%) utrzymuje się nadal, stanowiąc w 1983 roku 40,8% całości wydatków.

Tablica 2

Struktura wydatków państwa – w % PSB i wydatków ogółem

Rok	Spożycie państwa		Nakłady inwest. brutto	
	Udział w PSB	Udział w całości wydatków państwa	Udział w PSB	Udział w całości wydatków państwa
1970	15,8	40,3	4,6	11,8
1975	20,5	41,4	3,9	7,9
1980	20,1	41,2	3,7	7,7
1981	20,7	41,6	3,4	6,9
1982	20,6	41,1	3,0	6,0
1983	20,4	40,8	3,0	5,9

Z r ó d ł o: „IW-Trends” nr 3/1983, s. 46.

Rosnąca konsumpcja publiczna pogarsza wyraźnie sytuację finansową państwa, doprowadzając do powiększenia deficytu budżetowego, który obciąża rynek kapitałowy. Z tego też powodu, oraz wobec faktu, że w latach siedemdziesiątych efekty multiplikacyjne wydatków państwowych oddziaływały bardziej na sferę pieniężną (przyspieszając procesy inflacyjne) niż na realną, nasilają się dążenia w kierunku likwidacji deficytu budżetu państwa. Celowi temu służyć ma generalna zmiana w polityce wydatków, zmierzająca do stabilizacji ich stopy, głównie poprzez zmniejszenie części konsumpcyjnej (wydatki osobowe, świadczenia socjalne dla społeczeństwa, subwencje dla przedsiębiorstw).

Wzrost udziału eksportu w strukturze popytu globalnego po 1974 r. był częściowo rezultatem korzystnej sytuacji gospodarczej RFN w chwili pojawienia się kryzysu, głównie jednak efektem właściwej specjalizacji eksportowej tego kraju w latach siedemdziesiątych. Eksport, mimo obniżonej dynamiki, spowodowanej ogólnym osłabieniem w wymianie międzynarodowej w 1975 r., był obok konsumpcji prywatnej podporą w pokonywaniu stagnacji gospodarczej. I dlatego przez dłuższy czas wydawało się, że pierwszy szok cenowy i stała aprecjacja DM nie pogorszą pozycji gospodarki zachodniemieckiej na rynku międzynarodowym, zwłaszcza gdy podstawą takich rozważań było kształtowanie się bilansu płatniczego. Ponowne podwyższenie cen ropy z końcem lat siedemdziesiątych rozwiało poprzednie nadzieje. W 1979 r. RFN zanotowała deficyt bilansu płatniczego, który był największym wśród krajów OECD, świadcząc jednocześnie o osłabieniu pozycji zewnętrznej (spadek udziału eksportu RFN w handlu światowym z 12,7% w 1973 na 10,3% w 1981 r.)⁴. Wskutek

⁴ R. Döhrn, *Aussenwirtschaftliche Anpassungsreaktionen an steigende Ölpreise. Die Beispiele Bundesrepublik Deutschland und Japan*. „RWI-Mitteilungen” nr 1/1983, s. 66.

Zmiany *terms of trade* w latach 1973 - 1982 w handlu zagranicznym

	Lata 1973=100						1978=100				
	1973-	1974	1975	1976	1977	1978	1978 ^a	1979	1980	1981	1982
RFN	100	90,6	96,6	95,3	94,4	97,9	100	93,8	87,8	84,1	87,3

^a rok przed wzrostem cen ropy równy 100.

Z r ó d ł o: „RWI — Mitteilungen” nr 1/1983, s. 60.

wzrostu cen ropy oraz dolara *terms of trade* pogorszyły się bardziej niż po pierwszym kryzysie energetycznym.

Na tym tle poczęły narastać obawy o utrzymanie konkurencyjności zachodniemieckiej na rynku światowym, w związku z zachodzącymi na nim zmianami, wyrażającymi się zaostreniem konkurencji w handlu dobrami o dużych wkładach, technologii oraz wskutek rosnącej konkurencji ze strony krajów rozwijających się, nowo uprzemysłowionych w zakresie dóbr o niskim poziomie technologii. RFN straciła pozycję w handlu produktami o dużym wkładzie technologii na rzecz USA i Japonii. Dotyczyło to zwłaszcza maszyn biurowych, urządzeń do przetwarzania danych oraz dla techniki łącznościowej.

Mimo wzrostu konkurencyjności ze strony nowo uprzemysłowionych krajów, RFN osiąga nadal nadwyżki eksportowe w wymianie z nimi, chociaż zaczynają one maleć w niektórych grupach towarowych. Aktualnie zagrożone przez konkurencję ze strony tych krajów są takie gałęzie przemysłu, jak przemysł tekstylny, odzieżowy, skórzany i obuwniczy⁵. Wzrost importu z grupy krajów nowo uprzemysłowionych będzie ceną, jaką zapłacą kraje wysokouprzemysłowione za udział we wzroście

Tablica 4

Konkurencyjność gospodarki RFN w handlu dobrami o wysokiej technologii według wybranych rodzajów produktów

Rodzaj produktów	Stosunek eksportu do importu					
	1964	1970	1975	1978	1979	1980
Wyroby chemiczne	3,6	2,5	2,1	1,8	1,7	1,7
Maszyny biurowe, urządzenia do przetwarzania danych, technika łącznościowa	2,8	1,5	1,4	1,1	1,1	1,0
Maszyny ^a	4,8	4,2	5,2	4,4	4,0	3,4
Wyroby elektrotechniczne (a, b)	4,2	2,6	2,9	3,1	2,6	2,3
Narzędzia ^b	3,1	2,1	1,8	1,6	1,6	1,5
Środki transportu	5,4	2,9	2,9	2,3	2,4	2,5

a — bez maszyn biurowych i urządzeń do przetwarzania danych;

b — urządzenia elektryczne zawarte w narzędziach

Z r ó d ł o: *Trade by Commodities. Series C, OECD*; obliczenia własne.

⁵ K. D. Schmidt i in., *Im Anpassungsprozess zurückgeworfen*. Kiel 1983, s. 33.

dynamiki, którą wniosą do gospodarki światowej nowo uprzemysłowione kraje. RFN winna włączyć się do nowego modelu podziału pracy z krajami rozwijającymi się poprzez odpowiednie zmiany struktury handlu zagranicznego, zmierzające do specjalizacji w zakresie dóbr o wysokim poziomie technologii.

Najpoważniejszą zmianą w strukturze popytu globalnego w RFN w latach 1974-1983 był duży spadek inwestycji. Pobudzenie skłonności do inwestowania środkami z arsenału polityki koniunkturalnej nie dało odczuwalnych rezultatów, wskazując nieodparcie, że przyczyn słabości inwestycyjnej należy upatrywać w czynnikach podażowych produkcji, decydujących o rentowności nakładów kapitałowych. Stąd też ożywienie inwestycyjne nabiera zasadniczego znaczenia w obecnej polityce gospodarczej, bowiem załamanie inwestycyjne przyczyniło się do spadku ogólnogospodarczej wydajności i — w konsekwencji — poważnego wzrostu bezrobocia.

Tablica 5

Udział trzech sektorów w wartości produkcji brutto i zatrudnieniu
w latach 1970 - 1982 (w %)

	1970	1974	1979	1982
Sektor I				
Udział w wartości produkcji brutto ^a	3,3	3,1	2,6	3,1
Udział w zatrudnieniu	8,5	6,8	5,7	5,4
Sektor II				
Udział w wartości produkcji brutto ^a	48,3	47,0	45,2	43,0
Udział w zatrudnieniu	48,9	46,5	44,3	42,6
Sektor III				
Udział w wartości produkcji brutto ^a	48,4	50,1	52,2	54,3
Udział w zatrudnieniu	42,6	46,6	50,0	52,0

^a — ceny stałe z 1976 r.

Zródło: Obliczenia własne na podstawie danych Statistisches Bundesamt zawartych w *Ergebnisse für die Strukturberichterstattung*, Fachserie 18.

Kryzys gospodarczy pierwszej połowy lat siedemdziesiątych doprowadził również do istotnych przeobrażeń struktury produkcji. Ukształtowana w latach sześćdziesiątych nowoczesna zachodnioniemiecka struktura gospodarcza, charakteryzująca się dużym udziałem sektora przemysłowego, znalazła się w następnej dekadzie w trudnym procesie restrukturalizacji. Procesy dostosowawcze do zmienionych globalnych warunków gospodarowania stworzyły szereg poważnych napięć w gospodarce, która nie była w stanie zareagować ofensywnie na nowe wyzwania strukturalne z powodu braku odpowiedniej dynamiki jej wzrostu, zwolnienia tempa przyrostu potencjału produkcyjnego, wzrostu kosztów produkcji oraz zmniejszenia konkurencyjności przemysłu zachodnioniemieckiego na rynku światowym. Struktura przemysłowa przeżywa kryzys, natomiast sektor usług zyskuje coraz bardziej rosnącą przewagę, zarówno w udziale wartości produkcji brutto, jak i zatrudnieniu.

Silny wzrost sektora usług wywołany został głównie wzmocnieniem popytu na usługi w porównaniu do dóbr rzeczowych. Popyt ten wyszedł od gospodarstw domowych, przedsiębiorstw oraz państwa. W rozwoju

sektora trzeciego upatruje się również opóźnionej korekty struktury produkcji, zdominowanej sektorem przemysłowym, której istnienie podtrzymywane było niedowartościowaniem DM oraz silnym dopływem obcej siły roboczej⁶. Zniwelowanie tych czynników oraz pogorszenie się warunków funkcjonowania sektora przemysłowego jako skutku kryzysu gospodarczego przyspieszyło automatycznie przemianę na korzyść sektora usług. Zmiany sektorowych struktur produkcji i zatrudnienia w gospodarce zachodniemieckiej wykazały wyraźne ich natężenie w przedziale lat 1975 - 1982⁷. Struktury te rozwijają się w identycznym kierunku, tzn. ku sektorowi usług, co wskazuje na to, że RFN znajduje się u progu stadium postindustrialnego. Taka ewolucja struktury gospodarczej budzi jednak poważne obawy pewnych kręgów ekonomistów zachodniemieckich, wysuwających tezę o dezindustrializacji gospodarki (*Entindustrialisierung*), zdaniem których supremacja sektora usług jest przejściowa i po przebyciu okresu załamania, sektor przemysłowy będzie nadal głównym motorem wzrostu gospodarczego⁸. Wobec rosnącego bezrobocia wypowiedziano konieczność reindustrializacji, wskazując na ograniczoną absorpcję siły roboczej przez sektor usług. Ekspansywny sektor usług może istnieć tylko przy dynamicznym sektorze przemysłowym. Postulowana poprawa warunków inwestowania, konieczność tworzenia nowych miejsc pracy, wzrost wydajności pracy oraz utrzymanie pozycji konkurencyjnej gospodarki przemawiają za ponownym wzrostem udziału sektora przemysłowego.

Przemiany strukturalne objęły także strukturę przemysłową, którą cechował u progu lat siedemdziesiątych typowy dla krajów wysoko uprzemysłowionych trend malejącego udziału w niej przemysłu wydobywczego, przy rosnącym udziale przemysłu przetwórczego, zdominowanego rozwojem produkcji dóbr inwestycyjnych.

Produkcja przemysłowa w latach 1975 - 1982 określona była w prawie 45% przez przemysł dóbr inwestycyjnych. Na rosnącą jego pozycję nie miały wpływ nasilające się w latach siedemdziesiątych procesy substytucji surowców i energii przez kapitał. Podrożenie energii ograniczyło możliwości wzrostu gałęzi surowcowych, natomiast wytwarzanie dóbr inwestycyjnych otrzymało nowe impulsy rozwoju w obliczu nasilających się procesów racjonalizacji i automatyzacji produkcji. Dalszemu wzrostowi udziału przemysłu dóbr inwestycyjnych oraz przemianom w jego ramach sprzyjać będzie nasilenie się konkurencyjności tradycyjnych towarów przemysłowych wytwarzanych przez nowe kraje uprzemysłowione.

Uzdrowienie gospodarki poprzez tradycyjne gałęzie produkcji, jak np. metalurgię żelaza i stali, przemysł chemiczny i gumowy oraz przemysł budowy maszyn nie jest realne. Reindustrializacja możliwa będzie tylko w oparciu o rozwój przemysłu o wysokim poziomie technologii —

⁶ K. W. Schatz, *Zum sektoralen und regionalen Strukturwandel in der Bundesrepublik Deutschland*. „WSI-Mitteilungen” nr 11/1976, s. 654.

⁷ Por. B. Kieniewicz, *Kierunki przemian strukturalnych w gospodarce RFN pod wpływem kryzysu lat 70-tych*. Praca doktorska złożona w AE Kraków 1985, ss. 152 - 165.

⁸ D. Ehrig, *Der Dienstleistungssektor in der Strukturberichterstattung*. „Bremer Zeitschrift für Wirtschaftspolitik” nr 4/1981, s. 80.

Tablica 6

Wartość produkcji brutto w przemyśle

Grupa przemysłu	Struktura w %		
	1975	1980	1982
Górnictwo	3,29	3,21	3,36
Przemysł surowców podstawowych i środków przemysłu	28,18	27,91	27,53
Przemysł dóbr inwestycyjnych	44,06	44,95	45,64
Przemysł dóbr użytkowych	15,56	14,92	14,47
Przemysł żywności i używek	8,91	9,01	9,00
Przemysł przetwórczy	96,71	96,79	96,64
Przemysł ogółem	100,00	100,00	100,00

Z r ó d ł o: „Wochenbericht” nr 8/1984, s. 88.

zgodnie z nową bazą techniczną sił wytwórczych. Dlatego wysiłek gospodarczy winien być skierowany na te gałęzie przemysłu dóbr inwestycyjnych, które zagwarantują zachowanie pozycji konkurencyjnej RFN na rynkach światowych oraz umożliwią nadrobienie luki technologicznej, dzielącej ją od USA i Japonii. W tym celu nieodzowne jest natężenie przemian strukturalnych w przemyśle na korzyść nowoczesnych gałęzi: przemysłu środków transportu, przemysłu lotniczego i pojazdów kosmicznych, przemysłu mechaniki precyzyjnej i optyki oraz przemysłu elektronicznego. Już obecnie te rodzaje produkcji charakteryzowały się wysokimi współczynnikami wyprzedzenia i ponadprzeciętnym przyrostem nakładów inwestycyjnych.

Pozycja przemysłowa RFN w przyszłości oraz wzrost dynamiki w sektorze drugim określone będą przez te wzrostowe gałęzie. Jedyne orientacja na nowoczesne przemysły zapewni realizację priorytetowego zadania na lata osiemdziesiąte, jakim jest ponowny wzrost ogólnogospodarczej wydajności. Impulsy wzrostowe dla gospodarki zachodnioniemieckiej

Tablica 7

Współczynniki wyprzedzenia dla gałęzi przemysłu dóbr inwestycyjnych

Gałąź przemysłu	Lata	
	1960 - 1974	1975 - 1981
Przemysł konstrukcji stalowych i z metali lekkich	0,70	2,04
Przemysł maszynowy	0,87	0,23
Przemysł elektroniczny	2,65	5,61
Przemysł środków transportu	1,73	3,73
Przemysł stoczniowy	0,75	— 0,60
Przemysł lotniczy i pojazdów kosmicznych	2,73	4,76
Przemysł elektrotechniczny	1,66	1,48
Przemysł precyzyjny i optyczny	1,27	2,28
Przemysł żelazno-stalowy	0,81	0,34

Z r ó d ł o: Obliczono na podstawie danych zawartych w *Ergebnisse für die Strukturberichterstattung*, Fachserie 18, Reihe 1, tab. nr 3, 4.

kiej muszą wyjść z innowacji, nowych produktów i technologii, które stwarzając nowy popyt, przywrócą jej utraconą stabilność i dynamikę wzrostu.

Kryzys gospodarczy lat siedemdziesiątych przyczynił się do załamania struktury popytu globalnego i struktury produkcji w RFN, wymuszając jednocześnie adaptację do zmienionych warunków. Adaptacja, wyrażająca się w przemianach strukturalnych, wciąż trwa i od tempa jej przeprowadzenia zależeć będzie wyjście z długotrwałego okresu niestabilności gospodarczej.

BARBARA KIENIEWICZ

ROLA RFN W KSZTAŁTOWANIU SYSTEMU FINANSOWEGO WSPÓLNOTY EUROPEJSKIEJ

Zagadnienie to stanowi jeden z przyczynków badań nad rolą RFN w kształtowaniu integracji w ramach Wspólnoty Europejskiej. Zarazem jest to przyczynek istotny, gdy się zważy na znaczenie finansów w zespalandiu krajów członkowskich Wspólnoty Europejskiej. Aby uniknąć nieporozumień terminologicznych lub pojęciowych, należy najpierw wprowadzić kilka uwag wyjaśniających treść i zakres opracowania. Przede wszystkim niezbędne jest wyjaśnienie pojęcia systemu finansowego Wspólnoty Europejskiej. Przez system finansowy rozumieć można zespół instytucji finansowych i towarzyszących im przepisów z zakresu procedury kształtowania działalności finansowej. Wśród ogniw systemu finansowego Wspólnoty można by wymienić budżet zbiorczy, fundusze pozabudżetowe (budżet funkcjonalny Wspólnoty Węgla i Stali i europejski fundusz rozwoju), europejski system walutowy i Europejski Bank Inwestycyjny.

Nasuwa się zatem pytanie o rolę RFN w kształtowaniu tak zakreślonego systemu finansowego Wspólnoty Europejskiej i o rozumienie tej roli.

Wydaje się, że gdy mowa jest o roli jakiegoś państwa w kształtowaniu systemu finansowego organizacji, do której ono należy, to chodzi tu o dwa zagadnienia: 1) rolę tego państwa w formułowaniu koncepcji systemu finansowego, i 2) rolę tego państwa w kształtowaniu bieżącej działalności finansowej organizacji międzynarodowej, której ono jest członkiem. Oba te punkty widzenia zostaną tutaj poruszone jedynie w skrótovej formie, gdyż ze względu na treść i zakres nadają się one do odrębnego opracowania monograficznego.

Zagadnienie roli RFN w kształtowaniu koncepcji systemu finansowego Wspólnoty Europejskiej jest niezwykle rzadko omawiane — głównie w formie wzmianek w szerszych opracowaniach. Tymczasem jest to problem tyle ważny, co i interesujący. RFN jest bowiem jedynym państwem członkowskim o ustroju federalnym, co determinuje w decydującym stopniu jej system finansowy. Dotyczy to w szczególności systemu podatkowego i transferów w układzie terytorialnym (tzw. *Finanzausgleich*). Jeżeli zaś organizację międzynarodową, jaką jest Wspólnota Europejska,